

שם המחקר: הפרופיל המורפו-תחבירי של ילדים ומתבגרים עם תסמונת דאון

בהשוואה לילדים ומתבגרים מאוכלוסיות אחרות

רשות המחקר: אונ' בר אילן

שנה: 2009

מס' קטלוגי: 36

שמות החוקרים: ד"ר יעקב יבלון,

יוליה רזניק,

ד"ר ורדה סובלמן-רוזנטל

תקציר המחקר

אחת הבעיות הקשות ביותר של הלוקים בתסמונת דאון היא בעיית התפתחות מיומנויות התקשורת והשפה. מחקרים שונים מצביעים על כך שההתפתחות המורפו-תחבירית של ילדים עם תסמונת דאון דוברי אנגלית ואיטלקית לקויה יותר מההתפתחות הלקסיקאלית. לשפה העברית מאפיינים ייחודיים. מחקר זה בדק, לראשונה, את התפקוד המורפו-תחבירי של בעלי תסמונת דאון דוברי עברית, תוך התייחסות לשאלה האם גם דוברי עברית, הלוקים בתסמונת דאון, מציגים קושי מורפולוגי ו/או מורפו-תחבירי חמור, בדומה לדוברי שפות אחרות, בעלות טיפולוגיה שונה מזו של העברית. שאלה נוספת שנבדקה היא האם הפרופיל השפתי המתקבל מצביע על ייחודיות שפתם של בעלי תסמונת דאון בהשוואה לשפתם של בעלי פיגור שכלי הנובע מסיבות שונות אחרות, ובהשוואה לשפתם של ילדים בעלי התפתחות תקינה.

ממצאי המחקר עולה כי נבדקים עם תסמונת דאון מציגים קושי ייחודי בהיבטיה המורפו-תחביריים של השפה העברית – הם מתקשים ביצירת התאם "שם עצם-שם תואר", בהטיית פעלים בזמן הווה לרבות ובהטיית פעלים לזמנים שונים (הווה, עבר ועתיד). קושי זה אינו מוסבר על ידי גילם המנטאלי של הנבדקים, הוא בולט בהשוואה לשתי קבוצות ביקורת (קבוצת נבדקים עם פיגור שכלי ללא תסמונת דאון וקבוצת נבדקים בעלי התפתחות תקינה) השוות בגיל מנטאלי לקבוצת הנבדקים עם תסמונת דאון. קבוצת הנבדקים עם תסמונת דאון מציגה גם קושי רב בהטיות אי רגולאריות, הן במערכת ההתאם והן במערכת הטיית הפועל לזמן עתיד. יש לציין כי היתרון לצורות רגולריות על פני צורות אי רגולאריות היה אופייני לכל שלוש קבוצות המחקר. עוד עולה ממצאי

המחקר כי במטלות התאם ובמטלות הטיית פעלים לזמן, לנבדקים עם תסמונת דאון פרופיל תפקודי ייחודי אשר אינו הולם את דפוסי הביצוע המתקבלים בקרב הנבדקים משתי קבוצות המחקר האחרות.

ממצא נוסף הוא כי בהקשר של דיבוב סיפור הפקותיהם של הנבדקים עם תסמונת דאון מאופיינות באופן מובהק באחוז גבוה יותר של סטיות דקדוקיות, הן בהשוואה לילדים עם התפתחות תקינה והן בהשוואה לנבדקים עם פיגור שכלי ללא תסמונת דאון. בהקשר של שפה ספונטאנית, השיעור הגבוה יחסית של הסטיות הדקדוקיות בקרב הנבדקים עם תסמונת דאון ניכר רק בהשוואה לילדים עם התפתחות תקינה. חשוב להדגיש כי שלוש קבוצות המחקר לא נבדלו במדדים לקסיקאליים, הן בהקשר של דיבוב סיפור והן בהקשר של שפה ספונטאנית. ממצאי המחקר מאפשרים להסיק כי תפקודם המורפו-תחבירי של בעלי תסמונת דאון דוברי עברית מאופיין בהנמכה משמעותית, הן בהשוואה לבעלי פיגור שכלי ללא תסמונת דאון והן בהשוואה לילדים צעירים בעלי התפתחות תקינה.

לממצאי המחקר חשיבות תיאורטית וחשיבות יישומית כאחד. מבחינה תיאורטית – הממצאים מאפשרים להבין טוב יותר את הליקוי השפתי המאפיין בעלי תסמונת דאון. מבחינה יישומית – כיוון שהקושי השפתי הינו אחד הקשיים העיקריים של בעלי תסמונת דאון, הבנת הקשיים השפתיים שלהם, מצד אחד, והכרת כישוריהם השפתיים, מצד שני, יכולים להוות בסיס להערכת תכניות התערבות קיימות, לתכנון ולבניית תכניות התערבות חדשות אשר ייקחו בחשבון קשיים ייחודיים אלו - כל זאת במטרה לקדם את מיומנויות התקשורת והשפה של הלוקים בתסמונת דאון, ובכך אף לתרום להתפתחותם הקוגניטיבית, החברתית והרגשית.

השלכות יישומיות

- ממצאי המחקר מלמדים כי תפקודם המורפו-תחבירי של בעלי תסמונת דאון דוברי עברית מאופיין בהנמכה משמעותית, הן בהשוואה לבעלי פיגור שכלי ללא תסמונת דאון והן בהשוואה לילדים צעירים בעלי התפתחות תקינה. לממצאי המחקר חשיבות תיאורטית וחשיבות יישומית. במישור התיאורטי, הממצאים מאפשרים להבין טוב יותר את הליקוי השפתי המאפיין בעלי תסמונת דאון. במישור היישומי, הבנה מעמיקה של הקשיים השפתיים של בעלי תסמונת דאון, לצד זיהוי נקודות החוזק שלהם, יכולים להוות בסיס להערכת תכניות התערבות קיימות, ולתכנון ובניית תכניות התערבות חדשות אשר ייקחו בחשבון את הפרופיל השפתי הייחודי של בעלי תסמונת דאון.

- נוסף על המסקנות הכלליות, ברצוננו להציג מספר המלצות, הנובעות מממצאי המחקר ומיועדות לאנשי מקצוע העובדים באופן ישיר עם בעלי תסמונת דאון (גננות, מורות, קלינאי תקשורת):
- אין להתייחס לקבוצת ילדים עם פיגור שכלי כאל קבוצה הומוגנית בכל הנוגע ליכולותיהם בתחום השפתי.
- בניית תכניות התערבות בתחום השפתי עבור בעלי תסמונת דאון צריכה להתבסס על אבחון מקיף של התחום השפתי למרכיביו השונים, הן תוך התייחסות מובחנת לכל מרכיב ומרכיב, והן תוך התייחסות לקשרי גומלין בין מרכיבי השפה השונים.
- לאור העובדה כי התחום הלקסיקאלי מהווה את נקודת החוזק של בעלי תסמונת דאון, אין להסיק על רמתם השפתית רק על סמך תפקודם בתחום הלקסיקאלי (ו/או בתחום הפרגמטי), כיוון שהדבר עלול ליצור הערכת יתר של יכולותיהם השפתיות, ובכך למנוע מהם את הטיפול ההולם.
- חשוב לערוך הבחנה בין היכולות המורפו-תחביריות השונות (כמו הטיית שמות עצם, יצירת התאם, הטיית פעלים לפי זמנים, ועוד). ממצאי המחקר מלמדים כי בעלי תסמונת דאון דוברי עברית מתקשים במיוחד ב:
- יצירת התאם "שם עצם+שם תואר"
- הטיית פעלים בזמן הווה לרבות
- הטיית פעלים לזמנים שונים (הווה, עבר ועתיד)
- באוכלוסיה זו רצוי להתייחס לתחומים אלו ולהדגישם בתהליך הטיפול.
- יש לשאוף במהלך האבחון והטיפול לשלב את עקרונות המודל התיאורי להערכת שפה (הכוללים התמקדות במאפייני תפקודו של הילד הספציפי) ואת עקרונות המודל הקטגוריאלי (המתבססים על הספרות המחקרית הנוגעת להנמכה הניכרת בתחום המורפו-תחבירי המאפיינת בעלי תסמונת דאון). זאת כדי לקבל מידע רבה ואיכותית יותר וכדי לשפר את התהליך הטיפולי.